

УДК 581.55 : 502.75 (477.83)

О.Т. Кузярін

ПЕРСПЕКТИВНІ ПРИРОДООХОРОННІ ТЕРИТОРІЇ БАСЕЙНУ ВЕРХІВ'Я ЗАХІДНОГО БУГУ

Ключові слова: перспективні природоохоронні території, созологічний статус, раритетні види, раритетні фітоценози, басейн верхів'я Західного Бугу

Основні засади розбудови національної і Всеєвропейської екомереж [2, 8, 10, 11] та концепція охорони природи в долині Західного Бугу, як Пан'європейського екокоридору [12] передбачають розширення площ природно-заповідного фонду. Відповідно метою наших досліджень було провести пошук та обґрунтувати організацію перспективних природоохоронних територій в межах басейну верхів'я Західного Бугу, які б сприяли максимальному збереженню фіторізноманіття, оптимізації мережі природно-заповідного фонду та екологічному оздоровленню зазначеного регіону.

Матеріал і методика досліджень

Збір польових даних здійснювали на території басейну верхів'я Західного Бугу за класичними геоботанічними методиками впродовж 2004-2011 років. При виділенні одиниць рослинності застосовували метод Браун-Бланке. Назви видів мохоподібних наведено за М.О. Hill et al. [13], судинних рослин – за "Определителем ..." [4], харових водоростей – за "Визначником ..." [1]. Созологічний статус видів та фітоценозів визначали за їхньою належністю до офіційних переліків раритетів, а також за частотою трапляння у регіоні. Обґрунтування перспективних ключових територій розробляли з урахуванням існуючих методичних рекомендацій [5].

Результати досліджень

На підставі аналізу сучасної природоохоронної мережі Львівської області та отриманих результатів польових досліджень пропонуємо організувати 12 нових природно-заповідних територій (рис.) загальною площею 13,5 тис. га, зокрема:

1. Назва: "Межиріччя"

Категорія, статус: регіональний ландшафтний парк.

Площа: 3600 га.

Місцезнаходження: Львівська обл., Сокальський та Радехівський р-ни, околиці м. Червоноград, с.м.т. Гірник, сіл: Межиріччя, Бендюга та Волсвин.

Радехівський держлісгосп, Бендюзьке лісництво (квартали): 10-15, 23-28, 31-46, 48-52, 55-59.

Характеристика: до складу території входять, переважно дубово-соснові ліси першої групи, заплави, здебільшого, сінокісні луки, водні та прибережно-водні угруповання численних стариць, а також приусліві деревно-чагарникові фітоценози, що належать до водоохоронних зон, зелених зон населених пунктів та промислових об'єктів. В околицях с. Межиріччя зосереджений локалітет рідкісного

для України моху – *Desmatodon heimii* (Hedw.) Mitt., що занесений до Червоної книги України (ЧКУ) [9]. У заплаві росте низка регіонально-рідкісних рослин (*Allium angulosum* L., *Batrachium aquatile* (L.) Dumort., *B. foeniculaceum* (Gilib.) V. Krecz., *Hottonia palustris* L., *Hippuris lanceolata* Retz., *Nuphar lutea* (L.) Smith, *Nymphaea candida* C. Presl., *Spergula morisonii* Boreau та ін.), що недостатньо або зовсім не охоплені регіональною природоохоронною мережею. Більша частина з них підлягає охороні у Львівській області. Окрім цього тут виявлено значну кількість типових та раритетних угруповань, у т.ч. *Butometum umbellati* (Konczak 1968) Phil. 1973, *Caricetum elatae* W. Koch 1926, *Cypero fusci-Limoselletum aquaticae* (Oberd. 1957) Korneck 1960, *Equisetetum fluviatilis* (Steffen 1931) Wilzek 1935, *Eleocharito-Hippuridetum vulgaris* Pass. 1955, *Myriophylletum verticillati* Soó 1927, *Myriophyllo-Nupharetum luteae* (W. Koch 1926) Hueck 1931, *Ranunculetum aquatilis* Sauer 1945, *R. circinati* Sauer 1937, *Ranunculo-Hottonietum palustris* R. Tx. 1937.

Природний об'єкт має важливе природоохоронне, наукове та господарське значення.

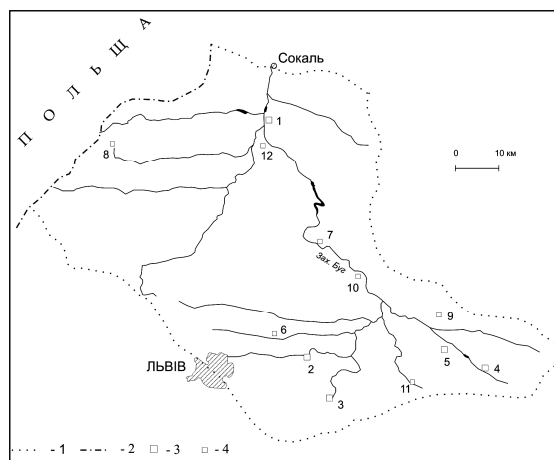

Рис. Перспективні природоохоронні території басейну верхів'я Західного Бугу

Умовні позначення: 1 – межі басейну верхів'я Західного Бугу; 2 – державний кордон; 3 – проєктовані території ПЗФ загальнодержавного значення; 4 – проєктовані території ПЗФ місцевого значення.

Перспективні природоохоронні території: 1 – регіональний ландшафтний парк "Межиріччя"; ландшафтні заказники загальнодержавного значення: 2 – "Долина Полтви"; 3 – "Печенійський торфовий резерват"; 4 – "Долина Золочівки"; 5 – "Княже торфовище"; ландшафтні заказники місцевого значення: 6 – "Яричівський"; 7 – "Забужжя"; 8 – "Карівський ліс"; 9 – "Підлисся"; 10 – "Деревляни"; 11 – "Хмельівське торфовище"; 12 – "Городищенське болото".

Основні пропозиції щодо режиму: створити захисні смуги вздовж берегів водних об'єктів, заборонити проведення будь-яких робіт, що можуть призвести до погіршення водного режиму території та забруднення річкових вод, обмежити

господарське використання екологічно вразливих земель. Здійснити ренатуралізацію та рекультивування трансформованих біотопів (перелогів, відвалів тощо). Заборонити вирубування дерев в межах водоохоронних зон, мінімізувати дію інших антропогенних чинників (пасквального, пірогенного тощо). Проводити просвітницько-виховну роботу серед місцевого населення щодо значимості цієї території в системі екомережі та її ролі в екологічній стабільності регіону тощо. Локалітети рідкісних видів забезпечити режимом суворої заповідності.

2. Назва: "Долина Полтви"

Категорія, статус: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Площа: 3800 га.

Місцезнаходження: Львівська обл., Пустомитівський та Буський р-ни, околиці сіл: Боршівичі, Сухоріччя, Заставне, Богданівка та Полоничі; фрагмент долини р. Полтви.

Буський держлісгосп, Куткірське лісництво (квартали): 26-37, 52, 41, 42. Львівський ліспаркгосп, Боршівичьке лісництво (квартали): 62-64, 68-74, 49-60.

Характеристика: рослинність представлена переважно лісами першої групи (дубово-соснові, соснові, чорновільхові ліси) та заплавами лучно-болотними, а також водними фітоценозами долини р. Полтва в її середній течії. На території виявлено локалітети 20 видів судинних рослин, що занесені до ЧКУ (*Botrychium lunaria* (L.) Sw., *Carex buxbaumii* Wahlenb., *C. davalliana* Smith, *C. hostiana* DC., *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó, *D. majalis* (Reichenb.) P.F.Hunt et Summerhayes, *Epipactis helleborine* (L.) Crantz, *Gladiolus imbricatus* L., *Iris sibirica* L., *Leucojum vernum* L., *Lilium martagon* L., *Listera ovata* (L.) R. Br., *Lycopodium annotinum* L., *Orchis morio* L., *Platanthera bifolia* (L.) Rich., *Pedicularis sceptrum-carolinum* L., *Pulsatilla latifolia* Rupr., *Salix starkeana* Willd., *Schoenus ferrugineus* L., *Succisella inflexa* (Kluk) G. Beck) та низку регіонально-рідкісних таксонів (*Equisetum telmateia* Ehrh., *Euphorbia palustris* L., *E. villosa* Waldst. et Kit., *Gentiana pneumonanthe* L., *Hottonia palustris*, *Juncus atratus* Krock., *Laseritium prutenicum* L., *Carex hartmanii* Gajand., *C. hordeistichos* Vill., *Ceratophyllum submersum* L., *Ostericum palustre* (Bess.) Bess., *Trollius europaeus* L. subsp. *europaeus*, *Viola stagnina* Kit. та ін.), з яких значна частина підлягає охороні у Львівській області [6]. Важливо підкреслити, що шість з них (*Orchis morio*, *Carex elongata* L., *C. hordeistichos*, *Ceratophyllum submersum*, *Juncus atratus*, *Ostericum palustre*) потребують територіальної охорони. До раритетних, зникаючих фітоценозів цієї території належать угруповання з *Carex davalliana* (*Caricetum davallianae* Dut. 1924) та *Schoenus ferrugineus*, що занесені до Зеленої книги України (ЗКУ) [3], а також регіонально-рідкісні (*Caricetum buxbaumii* Issler 1932, *Caricetum distichae* Steffen 1931, *Catabroso aquaticae-Polygonetum hydropiperis* Poli et J. Tx. 1960, *Ceratophylletum submersi* (Soó 1928) den Hartog et Segal 1964, *Iridetum pseudacori* Eggl. 1933, *Molinietum caeruleae* W. Koch 1926, *Potametum graminei* (W. Koch 1926) Pass. 1964 em. Görs 1977, *Ranunculo-Hottonietum palustris*).

Природний комплекс, що пропонується для заповідання має наукову, музейну, природоохоронну, господарську та естетичну цінності.

Основні пропозиції щодо режиму: заборонити проведення будь-яких робіт, що можуть призвести до зниження ґрунтових вод та погіршення водного режиму території. Провести тимчасову консервацію частини найбільш порушених земель, що розташовані в межах заплави. Локалітети рідкісних рослин та угруповань забезпечити режимом суворої заповідності.

3. Назва: "Печенійський торфовий резерват"

Категорія, статус: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Площа: 700 га.

Місцезнаходження: Львівська обл., Пустомитівський та Золочівський р-ни, околиці сіл: Миколаїв, Підсоснів та Печенія. Верхів'я р. Тимковецького Поточу.

Характеристика: болото "Печенія" утворилось на місці середньоголоценового озера. Потужність торфових відкладів до 2,25 м. Тут виявлено низку реліктових та регіонально-рідкісних рослин, з яких 10 видів занесено до ЧКУ (*Carex davalliana*, *Cladium mariscus* (L.) Pohl., *Dactylorhiza incarnata*, *D. majalis*, *Epipactis palustris* (L.) Crantz, *Pedicularis sceptrum-carolinum*, *Pinguicula vulgaris* s. l., *Salix myrtilloides* L., *Schoenus ferrugineus*, *Chara delicatula* C. Agardh.). Причому такі види, як *Pedicularis sceptrum-carolinum*, *Chara delicatula*, *C. aculeolata* (Kütz.) in Rechb., *Viola stagnina*, *V. uliginosa* Bess. та *Batrachium trichophyllum* (Chaix) Bosch не забезпечені охороною в регіоні. Серед раритетних фітоценозів відмічено 3 синтаксони (угр. з домінуванням *Cladium mariscus*, *Carex davalliana*, *Schoenus ferrugineus*), що охороняються на загальнодержавному рівні та 2 регіонально-рідкісні угруповання (з *Batrachium trichophyllum* і *Catabroso aquaticae-Polygonetum hydropiperis*).

Цей торфово-болотний масив насамперед цінний у зв'язку з винятковим науковим значенням для вивчення історії розвитку рослинності Східної Європи, починаючи з кінця атлантичного періоду середнього голоцену. Зазначена територія є рефугіумом для низки реліктових видів, її можна рекомендувати як перспективний полігон для ботанічного моніторингу.

Основні пропозиції щодо режиму: повністю припинити торфорозробку, заборонити гідротехнічні та меліораційно-осушувальні роботи, що можуть призвести до зниження ґрунтових вод, викиди сміття, стихійне випалювання старики, самовільний збір рослин, підсів трав. Проводити щорічне санітарне викошування рудеральної рослинності. Більшість лучних та болотних фітоценозів продовжувати експлуатувати за традиційним режимом (одно-, дворазове косіння, помірний випас), в умовах яких вони сформувались. Для покращення відновлення окремих рідкісних рослин запровадити індивідуальний режим їхнього збереження.

4. Назва: "Долина Золочівки"

Категорія, статус: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Площа: 400 га.

Місцезнаходження: Львівська обл., Золочівський р-н, околиці сіл Плугів (пн. околиця) та Струтинь (пд. околиця); унікальний фрагмент долини р. Золочівки.

Характеристика: схили долини зайняті, головним чином, орними землями та перелогами з незначною часткою природної трансформованої рослинності (суходільні луки, залишки лучних степів, ксеро-термофільні чагарники, мішані ліси першої групи). Днище долини є осередком рідкісних реліктових рослин та фітоценозів. Тут зосереджено ізольовані локалітети таких реліктових видів, як *Sesleria caerulea* (L.) Ard. (єдине місцезнаходження в Україні), *Dactylorhiza ochroleuca* (Wüstrn. ex Boll.) Holub (один із двох достовірно відомих в Україні локалітетів невиправдано забутого виду) та *Juncus subnodulosus* Schrank (найчисельніший із двох достовірно відомих в Україні локалітетів), що розташовані на крайній східній межі свого поширення і перебувають під загрозою зникнення. В заплаві виявлено 16 видів рослин, занесених до ЧКУ (*Carex davalliana*, *C. buxbaumii*,

C. hostiana, *Cladium mariscus*, *Tofieldia calyculata* (L.) Wahlenb., *Schoenus ferrugineus*, *Swertia perennis* L., *Dactylorhiza incarnata* s. l. (incl. *D. ochroleuca*), *D. majalis*, *D. traunsteineri* (Saut.) Soó, *Epipactis palustris*, *Drosera anglica* L., *J. subnodulosus*, *Orchis militaris* L., *Pinguicula vulgaris* s. l., *Utricularia minor* L.). Окрім того тут трапляються такі регіонально-рідкісні судинні рослини, як *Calamagrostis varia* (Schrad.) Host, *Ostericum palustre*, *Senecio umbrosus* Waldst. et Kit. та ін. З них реліктовий рідкісний вид *Drosera anglica* не забезпечено охороною в регіоні. В моховому покриві евтрофних боліт та вологих лук трапляються такі відносно рідкісні для регіону кальцієфільні види, як *Campyliadelphus elodes* (Lindb.) Kanda, *Drepanocladus polygamus* (Schimp.) Hedenäs, *Palustriella commutata* (Hedw.) Ochyra, *Scorpidium cossonii* (Schimp.) Hedenäs. Серед синтаксонів созологічну цінність мають три рідкісних угруповання карбонатних боліт загальнодержавного значення, що знаходяться на східній межі свого поширення (*Cladietum marisci* All. 1922 ex Zobr. 1935, *Carici hostianae-Schoenetum ferruginei*, *Juncetum subnodulosi* W. Koch 1926). Угруповання *Juncetum subnodulosi* є унікальними для України, але досі не забезпечені охороною. На річкових схилах відмічені такі рідкісні рослини, як *Adonis vernalis* L., *Carlina cirsioides* Klok., *Chamaecytisus albus* (Hacq.) Rothm. *Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce, *Epipactis helleborine*, *Galanthus nivalis* L., *Scabiosa columbaria* L., *Scilla bifolia* L. тощо.

Територія, що пропонується для заповідання відзначається науковою, природоохоронною, господарською та естетичною цінністю.

Основні пропозиції щодо режиму: заборонити проведення будь-яких робіт, що можуть призвести до зниження ґрунтових вод та погіршення водного режиму території (відновлення та розширення системи осушувальних каналів, каналізація або заглиблення русла ріки тощо). Провести тимчасову консервацію частини земель, що розташовані в межах заплави. Рідкісні види: *Sesleria caerulea*, *Juncus subnodulosus*, *Cladium mariscus*, *Tofieldia calyculata*, *Swertia perennis*, *Dactylorhiza traunsteineri*, *Drosera anglica* та *Schoenus ferrugineus* необхідно забезпечити режимом абсолютної заповідності. Здійснити пробну репатріацію зниклого з території виду *Saxifraga hircullis* L. на трав'яно-мохових болотах.

5. Назва: "Княже торфовище"

Категорія, статус: ландшафтний заказник загальнодержавного значення.

Площа: 300 га.

Місцезнаходження: Львівська обл., Золочівський р-н, пн.-зх. околиця с. Княже; заторфована долина лівої притоки р. Золочівки, колишні торфорозробки.

Характеристика: на затоплених торфокар'єрах та суміжних біотопах виявлено 4 види судинних рослин, занесених до ЧКУ: *Cladium mariscus*, *Schoenus ferrugineus*, *Epipactis palustris*, *Utricularia minor*, а також регіонально-рідкісні види: *Salix myrsinifolia* Salisb., *Inula helenium* L., *Scorpidium cossonii* та ін. Серед синтаксонів созологічну цінність мають фітоценози загальнодержавного значення *Cladietum marisci* на східній межі свого поширення, а також угруповання вологих молінієвих лук з участю *Carex tomentosa*.

Територія, що пропонується для заповідання вирізняється оригінальністю та науковою, музейною, природоохоронною, господарською і частково естетичною цінностями.

Основні пропозиції щодо режиму: заборонити проведення будь-яких робіт, що можуть призвести до зниження ґрунтових вод та погіршення водного режиму території, повністю припинити торфозрубку, лучні угруповання і надалі використовувати під сінокоси. Локалітети таких рідкісних видів, як *Cladium mariscus*, *Schoenus ferrugineus* та *Eriophorum vaginatum* забезпечити режимом суворої заповідності.

6. Назва: "**Яричівський**"

Категорія, статус: ландшафтний заказник місцевого значення.

Площа: 1700 га.

Місцезнаходження: Львівська обл., Кам'янка-Бузький р-н, околиці сіл Запитів та Новий Яричів; фрагмент долини р. Яричівки.

Львівський ліспаркгосп, Борщівське лісництво (квартали): 13-15, 25, 26-38.

Характеристика: у складі рослинності переважають сосново-дубові ліси першої групи та деградовані сінокісно-пасовищні луки на підсушених торфво-болотних ґрунтах. На евтрофних трав'яно-мохових болотах зосереджена одна з найчисельніших на Волино-Поділлі популяцій *Dactylorhiza incarnata*. Серед інших судинних рослин, занесених до ЧКУ, тут виявлені *Dactylorhiza maculata* (L.) Soó (з нечисельною локальною популяцією), *D. majalis* (розсіяно, в незначній кількості), *Carex davalliana* (формує угруповання) та *Schoenus ferrugineus* (поодинокі в малій кількості). До цієї території приурочені колишні місцезнаходження таких рідкісних рослин, як *Armeria elongata* (Hoffm.) Koch та *Hydrocotyle vulgaris* L. Созологічну цінність мають також рідкісні угруповання евтрофних трав'яно-мохових боліт *Caricetum davallianae*, включені до ЗКУ та вразливі болотні фітоценози *Caricetum distichae* і *Caricetum appropinquatae* (W. Koch 1926) Aszód 1936.

Територія, що пропонується для заповідання має наукову, природоохоронну, господарську та естетичну цінності.

Основні пропозиції щодо режиму: заборонити проведення будь-яких робіт, що можуть призвести до зниження ґрунтових вод та погіршення водного режиму території. Заборонити вирубування лісів. Провести тимчасову консервацію окремих порушених земель у межах заплави. Локалітети рідкісних видів рослин забезпечити режимом суворої заповідності.

7. Назва: "**Забужжя**"

Категорія, статус: заплавно-лісовий ландшафтний заказник місцевого значення.

Площа: 2200 га.

Місцезнаходження: Львівська обл., Кам'янка-Бузький р-н, околиці сіл Забужжя і Тадані; фрагмент долини р. Західного Бугу.

Буський держлісгосп, Таданівське лісництво (квартали): 1-24.

Характеристика: природна рослинність представлена заплавними луками, водними та прибережно-водними угрупованнями численних стариць, а також лісами першої групи. Більша частина території припадає на дубово-соснові та соснові ліси класу *Vaccinio-Piceetea*. В їхньому складі на незначних площах трапляються рідкісні для регіону лісові мезотрофні болота з участю в наземному покриві таких оліготрофних видів, як *Oxycoccus palustris* Pers., *Vaccinium uliginosum* L., *Ledum palustre* L., *Eriophorum vaginatum* L., *Calla palustris* L. та *Sphagnum* spp. Серед рідкісних рослин, що підлягають охороні в державі відмічені: *Dactylorhiza incarnata*, *D. majalis*, *Carex buxbaumii* s. l. (на заплавних луках), *Succisella inflexa* (на заплавних

луках), та *Platanthera bifolia* (на галявинах). Окрім них тут ростуть такі регіонально-рідкісні і вразливі рослини, як *Trollius europaeus*, *Nuphar lutea* та *Nymphaea candida*.

Територія, що пропонується для заповідання має наукову, природоохоронну, господарську та естетичну цінності.

Основні пропозиції щодо режиму: заборонити проведення будь-яких робіт, що можуть призвести до погіршення водного режиму території, чітко обмежити використання земель. Заборонити вирубування лісу. Локалітети рідкісних видів рослин забезпечити режимом суворої заповідності.

8. Назва: "**Деревляни**"

Категорія, статус: ландшафтний заказник місцевого значення.

Площа: 450 га.

Місцезнаходження: Львівська обл., Кам'янка-Бузький р-н, околиці сіл Деревляни та Ракобовти; фрагмент заплави р. Західного Бугу.

Характеристика: природна рослинність представлена переважно типовими угрупованнями заплавної луки сінокісного використання, а також водними та прибережно-водними фітоценозами стариць і русла ріки. До рідкісних видів належать *Dactylorhiza incarnata* s. l. (incl. *D. pulchella* (Druce) Aver.) та *D. majalis*. У пониженні лівобережної заплави незначні площі займають регіонально-рідкісні угруповання асоціації *Caricetum caespitosae*.

Природний комплекс, що пропонується для заповідання відзначається науковою, природоохоронною, господарською та естетичною цінностями.

Основні пропозиції щодо режиму: заборонити проведення гідротехнічних та меліораційних робіт, що можуть призвести до зниження ґрунтових вод і зміни гідрорежиму території, чітко обмежити використання земель. Заплавні та водні фітоценози експлуатувати в оптимальному (щадному) режимі. Локалітети рідкісних видів (*D. incarnata* та *D. majalis*) забезпечити режимом суворої заповідності.

9. Назва: "**Карівський ліс**"

Категорія, статус: ландшафтний заказник місцевого значення.

Площа: 40 га.

Місцезнаходження: Львівська обл., Сокальський р-н, пд.-зх. околиці с. Карів, межиріччя Солокії та Болотні.

Рава-Руський держлісгосп, Волицьке лісництво (квартали): 8-10, 22, 23, 37.

Характеристика: дубово-соснові та соснові ліси класу *Vaccinio-Piceetea* з незначними фрагментами евтрофних чагарникових боліт класу *Alnetea glutinosae*. Рідкісні види: *Cephalanthera damasonium*, *Carex davalliana*, *Gladiolus imbricatus*, *Astrantia major* L., *Trollius europaeus*, *Aconitum variegatum* L., *Gentiana pneumonanthe*.

Має важливе природоохоронне, наукове, господарське та естетичне значення.

Основні пропозиції щодо режиму: заборонити вирубування лісу та проведення будь-яких робіт, що можуть призвести до зміни гідрорежиму території. Локалітети рідкісних видів потрібно забезпечити режимом суворої заповідності.

10. Назва: "**Підлистя**"

Категорія, статус: ландшафтний заказник місцевого значення.

Площа: 100 га.

Місцезнаходження: Львівська обл., Золочівський р-н, пн.-сх. околиці с. Підлистя.

Буський держлісгосп, Ожидівське лісництво (квартали): 60, 61, 63, 64.

Характеристика: на території зосереджені типові фітоценози чорновільхових та екотонні угруповання дубово-чорновільхових лісів союзу *Alno-Ulmion* класу *Querc-Fagetea*. З цими угрупованнями пов'язана локальна чисельна популяція ранньовесняного ефемероїду *Leucojum vernum*, що занесений до ЧКУ. Разом із ним поодиноким трапляється *Galanthus nivalis*, що також охороняється на національному рівні.

Має важливе природоохоронне, наукове та естетичне значення.

Основні пропозиції щодо режиму: заборонити вирубування лісу та проведення будь-яких робіт, що можуть призвести до зміни гідрорежиму території. Фітоценози використовувати в оптимальному (щадному) режимі. Локалітети *Leucojum vernum* та *Galanthus nivalis* потрібно забезпечити режимом суворої заповідності.

11. Назва: "Хмелівське торфовище"

Категорія, статус: ландшафтний заказник місцевого значення.

Площа: 150 га.

Місцезнаходження: Львівська обл., Золочівський р-н, пн.-сх. околиці хутора Хмелі, що належить до с. Трудовач.

Характеристика: територія колишнього, заростаючого торфокар'єру із трансформованою болотною, чагарниковою та лучною рослинністю. Більш осушена частина торфовища використовується під низькопродуктивні пасовища. Созологічну цінність мають рідкісні реліктові рослини (*Carex davalliana*, *C. umbrosa*, *C. paniculata* L., *Dactylorhiza incarnata* s. l. (incl. *D. pulchella*), *D. majalis*, *Schoenus ferrugineus*, *Pinguicula vulgaris* s. l.), що беруть участь у складі вторинних евтрофних боліт та заселяють меліоративні канали. На невеликій площі вологих торфових лук розташована чисельна (понад сотню генеративних особин) ценопопуляція вторинного походження лучно-степового виду *Orchis militaris*, що занесений до ЧКУ. Всього на території торфовища виявлено 7 видів судинних рослин із загальнодержавним созологічним статусом. Мінімальну площу займають цінні рідкісні угруповання з домінуванням *Schoenus ferrugineus* (ЗКУ та списки раритетних фітоценозів західних регіонів України [3, 7]), що знаходяться на східній межі свого поширення.

Має важливе наукове та природоохоронне (тут зосереджені витоки р. Гологірка) значення.

Основні пропозиції щодо режиму: заборонити проведення гідротехнічних та меліоративних робіт, що можуть призвести до зниження ґрунтових вод і зміни гідрорежиму торфовища. Остаточо припинити добування торфу. Проводити моніторинг за популяціями раритетних видів рослин.

12. Назва: "Городищенське болото"

Категорія, статус: ландшафтний заказник місцевого значення.

Площа: 10 га.

Місцезнаходження: Львівська обл., Сокальський р-н, околиці с.м.т. Соснівка та с. Городище; фрагмент лівобережної заплави р. Західного Бугу.

Характеристика: в межах виділеної території переважають трав'яно-мохові болота мезотрофного типу живлення з розрідженим чагарниковим ярусом. На контакті з ними розташовані мілководні евтрофні водойми (угруповання *Myriophylletum verticillati*, *Hydrocharitetum morsus-ranae* van Langend. 1935 тощо) та заболочені луки пасовищно-сінокісного використання (переважно угруповання *Epilobio-Juncetum effusi* (Walther 1950) Oberd. 1957). Основну созологічну цінність мають локальні популяції рідкісних видів, занесених до ЧКУ: *Hydrocotyle vulgaris* L.

(єдиний відомий локалітет в басейні верхів'я Західного Бугу), *Juncus bulbosus* L. (єдиний відомий локалітет на Малому Поліссі) та *Utricularia minor*. До регіонально-рідкісних рослин із дослідженої території належать *Drosera rotundifolia*, *Oxycoccus palustris*, *Viola palustris*, *Straminergon stramineum* (Dicks. ex Brid.) Hedenäs та *Warnstorfia exannulata* (Schimp.) Loeske.

Територія має природоохоронне та наукове значення.

Основні пропозиції щодо режиму: заборонити проведення гідротехнічних та меліораційних робіт, що можуть призвести до зниження ґрунтових вод і зміни гідрорежиму болота. Лучні та болотні фітоценози використовувати в оптимальному для них помірнопасовищно-одноразовосінокісному режимі.

Висновки

Пропоновані нами для заповідання природні комплекси відзначаються насамперед високою фітосозологічною цінністю. З них 1 регіональний ландшафтний парк "Межиріччя", 4 ландшафтні заказники загальнодержавного ("Долина Полтви", "Печенійський торфовий резерват", "Долина Золочівки", "Княже торфовище"), 7 ландшафтних заказників місцевого значення ("Яричівський", "Забужжя", "Карівський ліс", "Підлисса", "Хмельівське торфовище", "Городищенське болото", "Деревляни"). Їхнє основне призначення полягатиме у забезпеченні охороною 94 раритетних видів судинних рослин, 12 видів мохоподібних, 2 видів харових водоростей та 26 раритетних рослинних угруповань.

Так, до пропонованого ландшафтного заказника загальнодержавного значення "Долина Золочівки" приурочені ізольовані локалітети таких реліктових видів, як *Sesleria caerulea* (єдине місцезнаходження в Україні) та *Juncus subnodulosus* (найбільш чисельний із двох достовірно відомих локалітетів), що розташовані на крайній східній межі свого поширення. Зазначені вразливі види не забезпечені охороною в Україні і перебувають під загрозою зникнення. Окрім цього, інші перспективні природоохоронні території ("Долина Полтви", "Печенійський торфовий резерват", "Княже торфовище", "Городищенське болото" тощо) охоплюють місцезнаходження таких уразливих раритетних видів, як *Carex buxbaumii*, *Cladium mariscus*, *Drosera anglica*, *Pedicularis sceptrum-carolinum*, *Salix starkeana*, *Schoenus ferrugineus*, *Tofieldia calyculata*, *Swertia perennis*, *Chara delicatula* та ін. Більшість із них не забезпечені належною територіальною охороною.

Серед раритетних синтаксонів, що представлені в перспективних природоохоронних територіях, найбільшу созологічну цінність мають угруповання карбонатних боліт загальнодержавного значення (*Juncetum subnodulosi*, *Cladietum marisci*, *Carici hostianae-Schoenetum ferruginei*, *Caricetum davallianae*, *Caricetum buxbaumii*), що знаходяться на східній межі свого поширення [3, 7]. З них унікальний угруповання *Juncetum subnodulosi* не забезпечені охороною в Україні.

Отже, розширення мережі об'єктів ПЗФ у басейні верхів'я Західного Бугу сприятиме оптимізації її структури та дозволить найповніше охопити охороною раритетні види рослин та фітоценози, підвищити рівні її флористичної, фітоценотичної та ландшафтної репрезентативності.

1. Голлербах М.М., Паламар-Мордвинцева Г.М. Харові водорості (Charophyta) // Визначник прісноводних водоростей України. Вип. 9. – К.: Наук. думка, 1991. – 196 с.

2. Закон України "Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки". – К., 21 вересня 2000 р. № 1989-III.
3. Зелена книга України / Під заг. ред. чл.-кор. НАН України Я.П. Дідуха. – К.: Альтерпрес, 2009. – 448 с.
4. Определитель высших растений Украины / Д.Н. Доброчаева, М.И. Котов, Ю.Н. Прокудин (отв. ред.) и др. – К.: Наук. думка, 1987. – 548 с.
5. Подобайло А.В. Методика оголошення заказників, пам'яток природи та заповідних урочищ. – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – 28 с.
6. Про заходи щодо охорони рідкісних та зникаючих видів рослин на території Львівської області: Рішення Львівської обласної ради. XII сесія IV демократичного скликання; № 193; від 02.01.2003. – Львів, 2003. – 12 с.
7. Раритетні фітоценози західних регіонів України (Регіональна "Зелена книга") / С.М. Стойко, Л.І. Мілкіна, П.Т. Яценко та ін. – Львів, 1997. – 190 с.
8. Формування регіональних схем екомережі (методичні рекомендації) / за ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонка. – К.: Фітосоціоцентр, 2004. – 71 с.
9. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
10. Шеляг-Сосонко Ю.Р. Головні риси екомережі України // Розбудова екомережі України. – К., 1999. – С. 13-22.
11. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Ткаченко В.С., Андриенко Т.Л., Мовчан Я.І. Екомережа України та її природні ядра // Укр. ботан. журн. – 2005. – Т. 62, № 2. – С. 142-158.
12. Bug europejski korytarz ekologiczny (Materialy z konferencji naukowej pod patronatem Polskiego Komitetu do Spraw UNESCO Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 25-26 marca 1999) Piaski: Wyd. Ekologiczny Klub UNESCO Pracownia na Rzecz Bioróżnorodności, 1999. – 190 s.
13. Hill M.O. et al. Bryological Monograph. An annotated checklist of the mosses of Europe and Macaronesia // Journ. of Bryology. – 2006. – 28. – С. 198-267.

Державний природознавчий музей НАН України, м. Львів
e-mail: kuzyarin@gmail.com

Кузярін А.Т.

Перспективные природоохранные территории в бассейне верховья Западного Буга

Составлены научные обоснования организации 12 новых природоохранных территорий в пределах бассейна верховья р. Западный Буг с целью оптимизации сети природно-заповедного фонда и экологического оздоровления региона. Обозначен их созологический статус, установлено научное и практическое значение. Разработаны основные мероприятия в отношении оптимального режима их функционирования. В пределах перспективных ключевых территорий предложены для охраны 94 раритетных вида сосудистых растений, 12 видов мохообразных, 2 вида харовых водорослей и 26 раритетных фитоценозов.

Ключевые слова: перспективные природоохранные территории, созологический статус, раритетные виды, раритетные фитоценозы, бассейн верховья Западного Буга.

Kuzyarin O.T.

Long-term natural-reserve areas in the upper reaches of the Western Bug river basin

The scientific grounds of the organization 12 new natural-reserve areas in the upper reaches of the Western Bug river basin have been elaborated. Their sozoological status, scientific and applied importance have been determined. The main proposals for regimens of their use have been made. For this territory 94 rare species of the Vascular Plants, 12 species of Bryophytes, 2 species of Charophytes and 26 rare phytocoenoses have been proposed for conservation.

Key words: long-term natural-reserve areas, sozoological status, rare species, rare phytocoenoses, upper reaches of the Western Bug river basin.